HÖGSTA DOMSTOLENS
BESLUT

meddelat i Stockholm den 28 maj 2026

Mål nr
Ö 7344-24

PARTER

Klagande
S.V.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat A.V.

Motpart
Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

SAKEN
Återbetalningsskyldighet för försvararkostnader

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE
Hovrätten för Nedre Norrlands beslut i dom 2024-09-04 i mål B 248-24

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen upphäver hovrättens beslut om att S.V. till staten ska återbetala 7 600 kr av kostnaden för försvararen i tingsrätten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

S.V. har yrkat att Högsta domstolen ska upphäva hovrättens beslut om att hon ska återbetala delar av kostnaden för försvararen i tingsrätten.

Justitiekanslern har överlämnat målet till Högsta domstolens bedömning.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. S.V. dömdes av tingsrätten för narkotikabrott och ringa narkotikabrott till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst.

2. Hon uppgav vid tingsrättens huvudförhandling att hon inte hade någon underhållsskyldighet och att hennes inkomst uppgick till 12 000 kr efter skatt. Tingsrätten beslutade att kostnaden för hennes offentlige försvarare, drygt 25 000 kr, skulle stanna på staten.

3. S.V. överklagade domen och yrkade ändring beträffande skuld och påföljd. Hon uppgav i hovrätten att hennes personliga förhållanden hade ändrats sedan tingsrättens dom på så sätt att arbetsinkomsten minskat något. Målet avgjordes utan huvudförhandling.

4. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom endast på det sättet att S.V. har förpliktats att till staten återbetala 7 600 kr av kostnaden för försvararen i tingsrätten.

Dok.Id 358644

Frågan i målet

5. Frågan är om det fanns utrymme för hovrätten att – utan yrkande – ändra tingsrättens beslut om att kostnaden för försvararen skulle stanna på staten.

Den tilltalades ersättningsansvar för försvararkostnad

6. Om den tilltalade döms för brottet ska han eller hon ersätta staten för det som har betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalades betalningsansvar bestäms med utgångspunkt från hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden. (Se 31 kap. 1 § första och tredje styckena rättegångsbalken i paragrafens lydelse före den 1 mars 2024, SFS 2022:1532.)

7. Det belopp som den tilltalade ska betala får dock sättas ned eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden (se 31 kap. 1 § fjärde stycket enligt SFS 2022:1532).

8. Rätten ska självmant pröva om en kostnad, som enligt rättens beslut ska utgå av allmänna medel, ska återbetalas av den tilltalade eller av annan eller ska stanna på staten (se 31 kap. 9 §). Skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt ska bestämmas med hänsyn till rättegången där (se 31 kap. 10 § i dess lydelse före den 1 mars 2024, SFS 1990:443).

9. Regleringen om den tilltalades skyldighet att ersätta rättegångskostnader är alltså kopplad till utgången i själva saken och syftet är att återbetalningsskyldigheten ska anpassas till hans eller hennes ekonomiska förhållanden.

Dok.Id 358644

Hovrättens möjligheter att självmant pröva tingsrättens beslut om återbetalningsskyldighet

10. Huvudprincipen för hovrättsprocessen är att hovrätten ska pröva endast de frågor som har överklagats dit. Bestämmelserna i 31 kap. rättegångsbalken innehåller inte något undantag från den principen.

11. I rättstillämpningen har dock vissa avsteg gjorts. Hovrätten ska utan yrkande pröva frågor om skyldighet att återbetala kostnader i tingsrätten om de har anknytning till en ändrad bedömning av själva saken. Det gäller oavsett om bedömningen medför att hovrätten frikänner den tilltalade eller att den som har frikänts i tingsrätten fälls till ansvar i hovrätten (se NJA 1955 s. 549 och NJA 2007 s. 529).

12. Av rättsfallet NJA 2007 s. 529 följer vidare att hovrätten har möjlighet att i vissa fall pröva frågan om den tilltalade ska befrias från återbetalningsskyldighet för kostnad för försvarare i tingsrätten oavsett om något sådant yrkande har framställts och utan att någon ändrad bedömning i skuldfrågan har skett. Högsta domstolen hänvisar till sambandet mellan utgången i påföljdsfrågan och bedömningen av den tilltalades återbetalningsskyldighet samt att rätten vid prövning av frågan om jämkning eller eftergift ska beakta att den tilltalade inte åläggs en återbetalningsskyldighet som kan försvåra återanpassningen i samhället. I sådana fall då påföljden ändras på ett sätt som kan ha betydelse för återbetalningsskyldigheten ansågs det därför finnas ett utrymme för hovrätten att självmant pröva om den tilltalade bör befrias från en sådan skyldighet.

13. Av rättsfallet ”Återbetalningsskyldighet och ändrade förhållanden” NJA 2017 s. 61 kan utläsas att hovrätten, med utgångspunkt från den information som finns där om den tilltalades ekonomiska förhållanden, kan pröva den tilltalades återbetalningsskyldighet för kostnaden i tingsrätten i

Dok.Id 358644

vissa fall. När utrymmet för återbetalningsskyldighet enligt bestämmelserna i 31 kap. 1 §, till följd av ändringar i den tilltalades personliga och ekonomiska förhållanden, är lägre än vad som följer av tingsrättens beslut, får hovrätten på eget initiativ ändra tingsrättens beslut så att den samlade återbetalningsskyldigheten uppgår till den procentsats av kostnaderna som ska tillämpas med hänsyn till de nya förhållandena.

14. Hovrätten har alltså en möjlighet att självmant pröva återbetalningsskyldigheten – utöver i sådana fall då själva saken ändras – i de situationer då ändrade förhållanden leder till slutsatsen att den tilltalade i tingsrätten ålagts en betalningsskyldighet som enligt lag eller på grund av andra särskilda omständigheter är alltför betungande. Av 2007 och 2017 års avgöranden följer dock att hovrätten inte regelmässigt ska behöva efterforska om det finns skäl att ändra tingsrättens beslut.

15. En ordning som innebär att hovrätten självmant kan ändra tingsrättens beslut till den tilltalades nackdel, utan att någon ändring har skett av själva saken, skulle föra alltför långt. Det skulle i praktiken innebära att hovrätten alltid skulle ha möjlighet, och skyldighet, att pröva tingsrättens beslut om återbetalningsskyldighet. Det skulle också i de fall överklagande skett endast till den tilltalades förmån vara oförenligt med de principer som ligger till grund för straffprocessrätten och som kommer till uttryck i bestämmelserna om reformatio in pejus i 51 kap. 25 och 25 a §§ rättegångsbalken.

16. Slutsatsen är alltså att hovrätten inte självmant kan pröva tingsrättens beslut om återbetalningsskyldighet till nackdel för den tilltalade när det inte har skett någon ändring av själva saken.

Dok.Id 358644

Bedömningen i detta fall

17. Det är endast S.V. som har överklagat tingsrättens dom. Det har därför inte funnits utrymme för hovrätten att självmant pröva tingsrättens beslut om återbetalningsskyldighet.

18. Hovrättens beslut om att S.V. ska återbetala viss del av kostnaden för försvararen i tingsrätten ska därför upphävas.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Agneta Bäcklund (referent), Anders Perklev, Katrin Hollunger Wågnert och Erik Sjöman. Föredragande har varit justitiesekreteraren Cornelia Edblad.

Dok.Id 358644